

Ävjepilörten i Västerbottens län

Inventering efter nya lokaler 2008

Ävjepilörten i Västerbottens län

Inventering efter nya lokaler 2008

Länsstyrelsen Västerbotten, naturvårdsenheten

Text och foto: Jonas Grahn

Illustration: Jenny Gotthold

Tryck: Länsstyrelsen Västerbotten, mars 2011

ISSN: 0348-0291

Förord

Omkring 5 procent av Sveriges djur- och växtarter är hotade. För ett urval av dessa hotade arter pågår en satsning med särskilda åtgärdsprogram. Målet med arbetet är att andelen hotade arter i Sverige ska ha minskat med 30 procent till år 2015.

Ävjepilört är en av de arter som fått ett särskilt åtgärdsprogram. Under 2008 sökte Jonas Grahn efter möjliga nya lokaler av ävjepilört i länet på uppdrag av Länsstyrelsen i Västerbotten. Arbetet finansierades med medel från Naturvårdsverket för genomförande av åtgärdsprogram för hotade arter. I denna rapport redovisas resultaten från inventeringen 2008, samt andra nyupptäckta förekomster av ävjepilört i länet.

Arbetet har utförts på beställning av Länsstyrelsen, men åsikter som framförs i rapporten är författarnas egna och delas inte nödvändigtvis av Länsstyrelsen.

Emma Vidmark

Koordinator åtgärdsprogram för hotade arter

Innehåll

Ävjepilörten i Västerbotten	7	Tväråns raningar 1	47
Metodik	7	Tväråns raningar 2	49
Resultat och diskussion	7	Tväråns nedre lopp 1.....	51
Andra rödlistade växter.....	9	Tväråns nedre lopp 2.....	53
Lokalgenomgången	10	Tväråns nedre lopp 3.....	55
Litteraturlista.....	10	Umeälven, V om Vännäsby	57
Bilaga 1	11	Umeälven, Vännäsby	59
Lögdeälven.....	11	Gubböle.....	61
Lögdeälvens delta	11	Brån.....	63
Rödviken.....	13	Gamla Strand	65
Leduåns mynning.....	13	Stornorrfors.....	67
Öreälven.....	15	Bölesholmarna	69
Hummelholm	15	Rengrundets strandängar.....	71
Gammogen, Örsbäck	17	Ringsjön.....	73
Örsbäck	19	Väderhällan.....	75
Krokens sydsida.....	21	Vindelälven.....	77
Öreälvens mynning.....	23	Vindeln.....	77
Västerbäcken, Bösta.....	25	Strömbäck-Kont.....	79
Umeälven.....	27	Rickleån, Robertsfors.....	81
Granö kyrka	27	Danielsten, Bureå.....	83
Tegsnäset.....	29	Skellefteälven.....	85
Bastuselet.....	31	Klutmark	85
Bjurfors	33	Nordanå, Skellefteå.....	87
Ramsele.....	35	Älvbacka, Skellefteå	89
Ramsans utlopp.....	37	Innerviksfjärdarna.....	91
Långstrandbäckens mynning	39	Ytterursviken	93
Lännbäcken, Vännäs.....	41	Kågeälven	95
Trinnans mynning	43	Kågeälvens delta.....	95
Sunnanå, Vännäs.....	45		

Ävjepilörten i Västerbotten

Ävjepilörten *Persicaria foliosa* är en ettårig, konkurrenssvag art som nästan alltid växer i bar jord eller på lera på mark som översvämmas regelbundet, främst utmed större vattendrag, ibland vid havet eller sjöar. Den är för närvarande (2010) klassificerad som nära hotad (NT) i den svenska rödlistan (den var tidigare Sårbar), den ingår i Art- och habitatdirektivets bilaga 2 över särskilt skyddsvärda arter och har ett eget åtgärdsprogram (Stridh 2008). Man hittar den oftast i sällskap med andra konkurrenssvaga, ovanliga kortskottsväxter som fyruling *Tillaea aquatica*, ävjobrodd *Limosella aquatica* och slamkrypor *Elatine* spp. (se t ex Samulsson 1923, Stridh 2008).

Västerbottens län har en stor andel av de kända svenska lokalerna, trots att arten fått förhållandevis lite uppmärksamhet i länet. Arten är framför allt känd från de större vattendragen och i kustlandet från Öre älv till Skellefteå, om än med en lucka mellan Sävarån och Bureå. De första fynden publicerades 1890 från Bureåns utlopp och Ursvik, båda i Skellefteå kommun, som ”*Polygonum lapathifolium* * [ssp] *minor*” (Melander 1890), det vill säga vad vi idag kallar rosenpilört *Persicaria minor*. Att den bestämdes till fel art är inte så konstigt, ävjepilört var då ännu inte vetenskapligt beskriven (se Samuelsson 1923).

Under 1900-talet har åtskilliga nya lokaler tillkommit, framför allt kring Umeå och Umeälven, men antalet fynd är ändå förhållandevis blygsamt. Länsstyrelsen Västerbotten gjorde återinventeringar av de kända lokalerna under 2000–2001 (Näslund 2001). Till och med 2005 var sammanlagt ett 20-tal olika lokaler kända för ävjepilört i Västerbotten (se figur 1 i Grahn 2008; data huvudsakligen från projekt Västerbottens flora). Mer än hälften av dem var från Umeälvens nedre lopp och mynningsområde. Under 2006–2007 upptäcktes en hel del nya lokaler, flera mycket rikliga, i samband med riktade inventeringar i privat regi (Grahn 2008).

För att utöka kunskapen och få ett bättre underlag inför eventuella bevarandeåtgärder inom ramen för åtgärdsprogrammet eftersökte Länsstyrelsen Västerbotten ävjepilört på möjliga, nya lokaler i länet under hösten 2008, framför allt utmed Umeälven uppströms Vännäs samt i Öreälven, Lögdeälven och Skellefteälven. Den här rapporten presenterar resultatet av 2008 års inventeringar och en färsk sammanfattning av vad vi vet om arten förekomst i länet. Ytterligare fynd från 2009 har också tagits med.

Metodik

I första hand besökte jag till synes lämpliga lokaler utan kända fynd. Möjliga lokaler valdes ut via studier av ortofoton eller annat kartmaterial och utifrån lokalkännedom. Nästan enbart älvstränder har besökts eftersom det är dessa som har lämpliga livsmiljöer för arten. Det är oftast lätt att se om en plats är lämplig eller inte för ävjepilört, och jag har därför ofta gjort snabba, punktvisa besök. Generellt har jag gått ner till strandpartiet, gått en sträcka på den blottlagda stranden eller så långt ut stövlarna räckt och noggrant letat efter ävjepilörter. Tidsåtgång har i hög grad berott på hur lokalen sett ut. I flera områden var det problem med höga vattenstånd, som försvårar eftersökningar avsevärt och minskar chansen att hitta ävjepilörten. På lokalerna vid havet hade dessutom tidigare högvatten gjort att vegetationen var täckt av ett tunt lager slam, som gjorde mindre arter som ävjepilört svåra att upptäcka. Jag räknade eller uppskattade antalet enskilda plantor på varje lokal. Det är ibland svårt att avgöra vad som är en grupp plantor eller vad som är en enda månggrenad planta, så antalsuppgifterna ska inte tas för exakta. Resultatet inklusive en del kringdata om lokalerna fördes in på protokoll enligt Stridh (2008).

Resultat och diskussion

Inventeringsprotokoll för samtliga besökta lokaler med eller utan fynd av ävjepilört finns i bilaga 1.

Sammanlagt inventerade jag ett 40-tal lokaler under 2008, varav ävjepilört hittades på drygt hälften. Några av dem var dock kända sedan tidigare eller ligger nära andra kända lokaler. Flertalet nyfynd gjordes i Umeälven med biflöden omkring Vännäs, men helt nya lokaler hittades också i Kågeälvens mynning i Kågefjärden och i Skellefteälven vid Medlemagasinet. Detta är de nordligaste kända lokalerna i Västerbottens län. Inga ävjepilörter hittades i de övre delarna av Umeälven (den översta kända lokalen är nu ett par kilometer uppströms Vännäs), och inte heller i Lögdeälvens delta, Öreälven, Rickleån eller vid kusten vid Bureå. Lögde älv och i synnerhet Öre älv verkar inte ha så mycket lämpliga miljöer, substratet är mestadels grusigt snarare än lerigt. Rickleån är för liten för att grunda bankar lämpliga för kortskottsvegetation ska bildas. Såväl vid Lögdeälvens mynning som vid Bureå (Danielstenen) finns dock till synes mycket lämpliga miljöer, och det är möjligt att arten ändå finns här.

Förekomsten vid havet är fortfarande osäker eller dåligt dokumenterad. I Västerbottens floras databas över kärll-

Figur 1. Ävjepilörten är ofta liten och lätt att missa om man inte letar efter den. Färgen är dock oftast distinkt röd-aktig. För det mesta växer den i mer eller mindre naken jord, men ibland inne i annan vegetation (här missne *Calla palustris*, gulskavle *Alopecurus aequalis* och nålsäv *Eleocharis acicularis*). Rengrundets strandängar, Umeälvens delta, 23 september 2008.

växterna i Västerbottens län finns uppgifter om några fynd vid eller nära havet i området kring Skeppsvik och Ostnäs, men det är i de flesta fall oklart om de gäller havsstranden eller de nedersta delarna av t.ex. Sävarån. Möjligen är ävjepilörten förbisedd vid havet i länet.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att ävjepilörten är väl spridd – närmast tämligen allmän – i Umeälven från Vännäs till havet vid Holmsund/Obbola och Kont, att den är åtminstone någorlunda vanlig

i Vindelälvens nedre lopp med lokaler upp till Åmsele, samt att det finns åtminstone enstaka lokaler i Skellefteälven och Skelleftetrakten i övrigt, vid Sävaråns mynning och i Öreälven.

Flera lokaler hyser mycket stora populationer av ävjepilört under gynnsamma år. Några av de största kända förekomsterna finns på följande lokaler:

- **Tvärån i Vännäs** är en mycket fin lokal för arten, liksom för andra lågvuxna växter med liknande ekologi som ävjebrodd, fyrling och nordslamkrypa. Stora bestånd finns på de regelbundet blottlagda lerstränderna utmed åns nedersta kilometer. Ån är påverkad av Umeälvens reglering, som här sannolikt medverkar till att skapa bra förutsättningar för kortskottsvegetation.
- **Brattby raningar** (SE081445) är ett exempel på

en betad, tidvis översvämmad strandäng som hyser mycket ävjepilört. Goda bestånd finns också utmed Umeälven på flera ställen i närheten.

- **Sörforsdammen** (SE0810483). Ett av landets största bestånd av ävjepilört finns i "Görjehålet" vid golfbanan i Sörfors, sjön som bildades när Kvarnbäcken dämades upp vid Stornorrfor kraftverk. Ett par tiotusental plantor fanns här 2006, grovt räknat lika många som Näslund (2001) fann år 2000. Ävjepilörten är spridd runt hela sjön, men tätheten är högst i de sydvästra delarna, där stranden är solbelyst. Den saknas helt utmed delar av östra stranden där skogen når ända ner i vattenbrynet. Här finns också ävjebrodd, nordslamkrypa (se bilden nedan) och fyrling.
- **Umeälvens delta** (SE0810491) är ett av Sveriges viktigaste områden för arten i en naturlig miljö. Ävjepilörten finns på lämpliga platser över hela område, ofta i stora bestånd. Det är svårt att se något större hot mot arten i deltaområdet.
- **Skellefteälvens delta** inklusive Innerviksfjärdarnas naturreservat är nyupptäckt som område för ävjepilört, men hyser liksom Umeälvens delta troligen arten på många platser och är en viktig lokal i de norra länsdelarna.

Två tidigare publicerade lokaler kunde avföras som misstag eller felbestämningar:

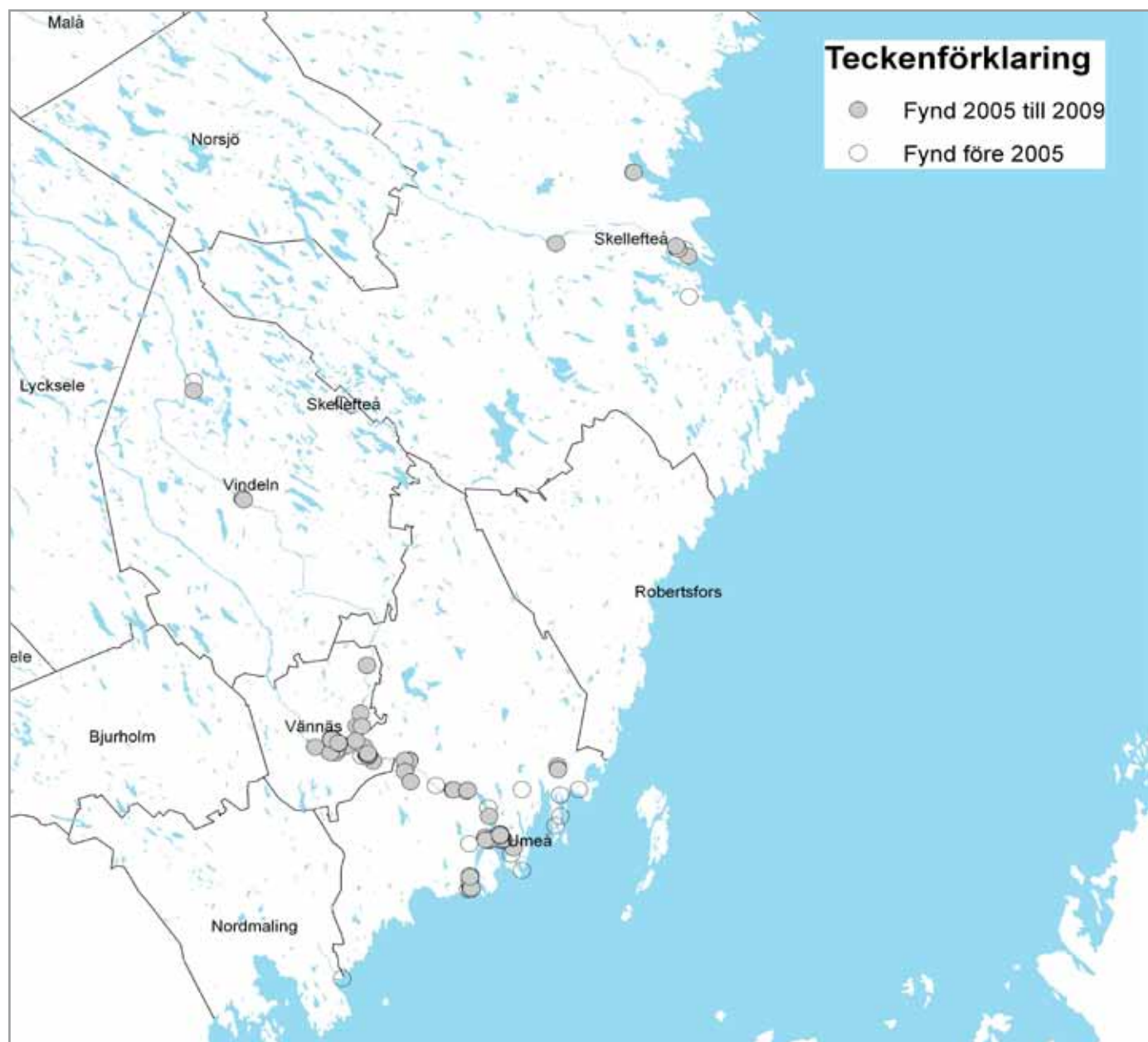
- **Drängsmark, Kåge**, Skellefteå, 1986 är en felskrivning (Stefan Ericsson, i email)
- **Västerbäcken, Bösta**, Umeå 1988 är med stor sannolikhet en felbestämning, lokalen är precis som Näslund (2001) konstaterade inte lämplig för ävjepilört.

Dessutom avser uppgiften från sjön Kroken, nära Öreälvens mynning i havet, i själva verket älvstranden.

Andra rödlistade växter

De grunda, leriga bankar och stränder som är vanliga i de nedre delarna av Västerbottens älvar, och då främst Umeälven och Vindelälven, har också mycket viktiga fö-

rekomster av andra rödlistade kortskotts växter som ävjebrodd, fyrling och nordslamkrypa *Elatine orthospermum*. Fyrling är den vanligaste av dem med ett 40-tal lokaler funna under inventeringarna. Den finns även på många lokaler där ävjepilört saknas, t.ex. på sandigare och mer exponerade stränder. Nordslamkrypan verkar också vara ganska vanlig, med fler upptäckta lokaler än exempelvis vanlig slamkrypa och tretalig slamkrypa *E. hydropiper*; *E. triandra* (ett tiotal nya lokaler jämfört med hälften för de senare arterna). Ävjebrodd är inte så vanlig i älvarna och hittas oftare i nära anslutning till havet. Ett tiotal lokaler har upptäckts under inventeringen, men jag kan också ha förbiset den eftersom ävjebrodd kan likna den mycket allmänna strandranunkeln *Ranunculus reptans*. Samtliga dessa arter kan man också hitta i grunda vikar och laguner i havet, även där det inte mynnar något vattendrag.

Figur 2. Aktuella (fyllda ringar) och äldre (ofyllda ringar) visar fynd av ävjepilört i Västerbottens län. Karta: © Lantmäteriet

Dessutom hittade jag en ny lokal för den ovanliga grönskäran *Bidens radiata* i Rickleån, men den hör inte till kortskottsområdet utan hör snarare hemma på störda, gytjiga stränder.

Lokalgenomgången

Jag har dokumenterat de besökta lokalerna enligt särskilda fältprotokoll som finns i åtgärdsprogrammet (Stridh 2008). En del parametrar är svårtolkade, besvärliga att observera eller helt enkelt ovidkommande, och därför inte alltid ifyllda. Därutöver har jag klistrat in någon eller några representativa bilder från lokalerna. Genomgående har jag försökt använda den definition av lokal och dellokal som anges i åtgärdsprogrammet, men det är inte alltid lätt eller ens lämpligt. Ur ekologisk synpunkt kan man till exempel förmodligen med rätta se stora delar av nedre delen av Umeälven och Vindelälven som en enda jättelik lokal. Dokumentation för samtliga besökta lokaler med eller utan fynd av ävjepilört finns i bilaga 1.

Fler foton finns lagrade på Länsstyrelsen, liksom fältanteckningar och digitala kartmaterial.

Samtliga fynd är lagrade i Artportalen, ArtDatabankens Internetbaserade rapporteringssystem för växter, och är sökbara via <http://www.artportalen.se/plants>.

Tack

Stefan Ericsson, Umeå universitet, har bistått i ett antal olika frågor i samband med inventeringen och rätt ut ett par felaktiga fynduppgifter i ArtDatabankens databaser.

Litteratur

Grahn, J. 2008. Ävjepilörten *Persicaria foliosa* i Västerbottens län. *Natur i Norr* 27: 37-42.

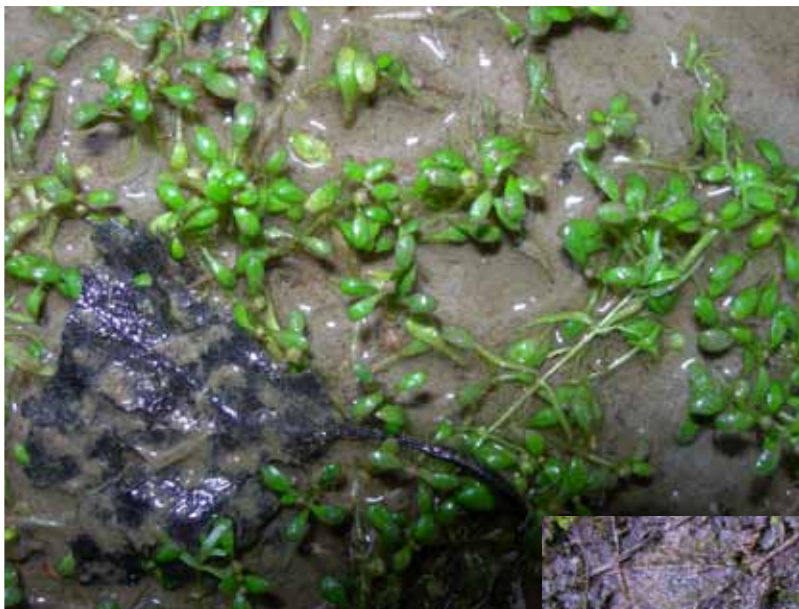
Lindberg, H. 1901. *Polygonum foliosum* n. sp. *Meddel. Soc. Fauna Fl. Fenn.* 27: 3-7, 1 Pl.

Melander, C. 1890. Anteckningar till Vesterbottens flora. *Bot. Notiser* 1890: 236-239.

Näslund, P. 2001. Inventering av ävjepilört 2000-2001. Rapport, Länsstyrelsen i Västerbottens län.

Samuelsson, G. 1923: Tvenne *Polygonum*-arter och deras utbredning i Skandinavien. *Bot. Notiser* 1923: 257-279.

Stridh, B. 2008. Åtgärdsprogram för ävjepilört 2007-2011. Naturvårdsverket Rapport 5821. [kan laddas ned från <http://www.naturvardsverket.se/Documents/bokhandeln/hotadearter.htm>]

Figur 3 & 4. Nordslamkrypa *Elatine orthospermum* och ävjebrodd *Limosella aquatica* är två av de andra rödlistade, småvuxna växter som hör hemma på lerbankar och öppna stränder i Västerbottens älvar.

Länsstyrelsen
Västerbotten

Länsstyrelsen Västerbotten
Storgatan 71 B, 901 86 Umeå

www.lansstyrelsen.se/vasterbotten
vasterbotten@lansstyrelsen.se
090-10 70 00

ISSN 0348-0291